EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIES

Eduskunta, Sosiaali- ja terveysvaliokunta

00102 EDUSKUNTA

LAUSUNTO

19.10.2023

EOAK/6625/2023

ASIA: HE 59/2023 VP HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAEIKSI KORKEAKOULUOPISKELIJOIDEN OPISKELUTERVEYDENHUOLLOSTA ANNETUN LAIN SEKÄ KANSANELÄKELAITOKSESTA ANNETUN LAIN 12 D §:N MUUTTAMISESTA

Lausuntopyyntö ja esitys

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pyytää kirjallista asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain (jälj. opiskeluterveydenhuoltolaki) sekä Kansaneläkelaitoksesta annetun lain 12 d §:n muuttamisesta.

Esitys liittyy sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamista koskevan Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen tulkintaan ja rajat ylittävästä terveydenhuollosta annetun lain (rajalaki) 1.5.2023 voimaan tulleisiin muutoksiin. Esityksen tavoitteena on muuttaa opiskeluterveydenhuoltolakia vastaamaan Suomea velvoittavaa EU-koordinaatioasetusta ja sen tulkinnan muutosta sekä rajalakiin tehtyjä muutoksia niin, että EU-tutkinto-opiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta aiheutuneista kustannuksista saataisiin perittyä korvaus muilta jäsenmailta. Esityksen mukaan tutkinto-opiskelijat EU- ja ETA-valtioista, Sveitsistä tai Isosta-Britanniasta ja Pohjois-Irlannin yhdistyneestä kuningaskunnasta vapautettaisiin opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitomaksun maksamisesta asetuksen mukaisesti. Näiden tutkinto-opiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta aiheutuneista kustannuksista perittäisiin korvaus opiskelijan sairaanhoidon kustannuksista vastaavalta valtiolta rajalain mukaisesti.

Ehdotettu muutos vaikuttaisi korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon kokonaiskustannuksen rahoitukseen ja rahoitusosuuksien muodostumiseen, minkä vuoksi rahoitusta koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi ja tarkennettavaksi. Rahoitusta koskevissa säännöksissä on lakia toimeenpantaessa havaittu myös muita täsmentämistarpeita.

Esityksessä ehdotetaan myös opiskelijoiden terveydenhoitomaksun eräpäivien muuttamista niin, että Kansaneläkelaitos (Kela) voisi lähettää tiedon maksuvelvollisuudesta läsnä oleviksi ilmoittautuneille opiskelijoille kohdennetusti ennen eräpäivää. Lisäksi tehtäisiin lähinnä teknisluonteisia korjauksia eräisiin muihin opiskeluterveydenhuoltolain pykäliin säännösten selkiyttämiseksi.

Lausunto

Esitän lausuntonani kohteliaimmin seuraavaa.

Yhteensovittamisasetuksen tulkinta

Esityksen mukaan voimassa oleva opiskeluterveydenhuoltolaki on ristiriidassa sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 883/2004, annettu 29 päivänä huhtikuuta 2004, sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta (jäljempänä yhteensovittamisasetus, esityksessä EU-koordinaatioasetus) kanssa.

Esityksen mukaan käsitys ristiriidasta perustuu EU-komission lain voimaantulon jälkeen antamaan epäviralliseen kannanottoon, jonka mukaan opiskeluterveydenhuollon palvelut täyttäisivät EU-koordinaatioasetuksen mukaisen sairausetuuden määritelmän ja siten asetusta tulee soveltaa niihin. Suomi on aiemmin pitänyt palveluita ennaltaehkäisevinä ja siten niihin ei ole sovellettu EU:n asetusta. Tulkintalinjan muutos on jo huomioitu rajalain muuttamisen yhteydessä (20 a §, 346/2023). Tulkintalinjan muutoksen takia tutkinto-opiskelijat EU- ja ETA-valtioista, Sveitsistä tai Isosta-Britanniasta ja Pohjois-Irlannin yhdistyneestä kuningaskunnasta (EU-tutkinto-opiskelija) esitetään vapautettaviksi opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitomaksun maksamisesta. Esitys ei vaikuttaisi YTHS:n tarjoamaan palveluvalikoimaan tai EU-tutkinto-opiskelijoiden oikeuteen saada YTHS:n tuottamia opiskeluterveydenhuollon palveluita.

Totean, että EU:n yhteensovittamisasetus on Suomessa voimassa olevaa, velvoittavaa oikeutta, jonka tulkinta viimekädessä kuuluu EU:n tuomioistuimelle. Minulla ei ole huomautettavaa esityksen johdosta.

Totean vielä, että ehdotetun lain voimaantulon jälkeenkin se, minkä jäsenvaltion lainsäädäntöä opiskelijaan sovelletaan, mikä jäsenvaltio vastaa sairaanhoitoon liittyvien palvelujen antamisesta, mikä jäsenvaltio vastaa sairaanhoidon kustannuksista ja mikä jäsenvaltio on oikeutettu perimään vakuutusmaksuja, on ratkaistava ensisijaisesti sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annetun EU-asetuksen nojalla.

Palveluiden rahoitus

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Riittävien palveluiden ja terveyden edistämisen toteuttaminen edellyttää, että opiskelijoilla on käytettävissään riittävät palvelut sekä tosiasiallinen mahdollisuus saada hoitoa. Korostan sitä, että riittävän rahoituksen turvaaminen palveluille on olennainen edellytys perusoikeuden toteutumiselle.

Laillisuusvalvonnan perusteella saamani vaikutelma on, että 1.1.2021 voimaan tullut mittava korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon uudistus ei ole sujunut ongelmitta. Korkeakouluopiskelijat ovat kokeneet hoitoon pääsyn YTHS:n palveluihin haastavana. Kanteluiden mukaan opiskelijoiden tarpeen mukaisia palveluita ei ole ollut riittävästi saatavilla. Hoidon saatavuutta koskeva asia on selvitettävänäni omana aloitteena (EOAK/2811/2022).

Toisessa valtiossa vakuutettujen tutkinto-opiskelijoiden hoidon kustannukset tulisivat ehdotetun muutoksen myötä katetuksi opiskelijoiden sairaanhoidosta vastuussa olevilta valtioilta saatavilla korvauksilla. Tämän toteutuminen edellyttää, että YTHS tuotteistaisi toimintansa ja laskuttaisi terveydenhoidosta aiheutuneet kustannukset Kelalta rajalain 20 a §:n mukaisesti. Tämän lisäksi YTHS:llä tulisi olla mahdollisuus laskuttaa kustannukset annetuista palveluista suoraan opiskelijalta niissä hallituksen esityksen perusteluissa kuvatuissa tilanteissa, joissa kustannuksia ei voi laskuttaa Kelalta. Pidän erittäin tärkeänä sitä, että järjestelmiä kehitetään sen mahdollistamiseksi, että palveluista aiheutuneet kustannukset voidaan todentaa ja laskuttaa joko Kelalta, joka laskuttaa ne opiskelijan vakuuttaneelta valtiolta tai suoraan opiskelijalta niissä poikkeuksellisissa tapauksissa, joissa opiskelijan vakuuttanut valtio ei vastaa kustannuksista.

Hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, että opiskeluterveydenhuollon rahoitusta koskevat säännökset ovat osoittautuneet lakia toimeenpantaessa osin epätarkoituksenmukaisiksi. Esitettävillä muutoksilla tavoitellaan rahoituksen sekä raportoinnin toimeenpanon selkeyttämistä sekä lainsäädännön tulkinnanvaraisuuden vähentämistä. Pidän näitä muutoksia oikeansuuntaisina. Pidän erittäin tärkeänä myös sitä jatkovalmistelua, jonka osalta esityksen perusteluissa todetaan, että sen varmistamiseksi, että korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon palvelut ovat terveydenhuoltolain ja perusterveydenhuollon palveluvalikoiman mukaiset ja niiden sisältöä sekä kustannuksia voitaisiin jatkossa seurata, vertailla ja arvioida nykyistä paremmin, olisi toiminnan läpinäkyvyyttä ja raportointia syytä vielä kehittää myös säännösten osalta.

Terveydenhoitomaksu

Esityksessä ehdotetaan muutoksia opiskelijoiden terveydenhoitomaksun eräpäiviin. Muutos tarkoittaisi sitä, että Kelalla olisi tiedossa maksuvelvolliset opiskelijat hyvissä ajoin ennen eräpäivää. Muutoksella pyritään siihen, että Kela pystyisi nykyistä paremmin kohdentamaan informaatiota terveydenhoitomaksun maksamisesta maksuvelvollisille opiskelijoille.

Menettelyllinen lähtökohta, jonka mukaan opiskelija maksaa terveydenhoitomaksun oma-aloitteisesti, on tehty jo lakia säädettäessä.

Oikeusasiamiehen kansliaan tuli lain voimaan tultua useita kanteluita terveydenhoitomaksun laskutuksesta ja maksusta tiedottamisesta (EOAK/8112/2020). Opiskelijat ovat pitäneet maksukäytäntöä epäselvänä, ja suuri määrä maksuja on esityksessä kerrotulla tavalla jäänyt maksamatta ja päätynyt ulosottoon. Tästä on aiheutunut lisäkustannuksia niin opiskelijoille kuin hallinnolle.

Pidän esitystä hyvin kannatettavana. Opiskelijoiden oikeusturvan kannalta on tärkeää, että he saavat riittävän tiedon maksuvelvollisuudestaan ja maksamiseen liittyvästä menettelystä. Muutoksen myötä Kela pystyy paremmin kohdentamaan tiedottamistaan. Tämä on omiaan selkeyttämään tilannetta ja vähentämään viivästymismaksuista opiskelijoille aiheutuvia lisäkustannuksia sekä maksujen päätymistä ulosottoon.

Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeus

Olen hallituksen esityksen luonnoksesta 29.6.2023 antamassani lausunnossa (EOAK/3919/2023, lausuntopyyntö VN/7310/2023) pitänyt kannatettavana, että Kela saisi opiskeluterveydenhuollon järjestäjänä tiedonsaantioikeuden, jonka perusteella se saisi YTHS:ltä järjestämistehtävänsä toteuttamiseksi välttämättömät henkilö- ja potilastiedot.

Hallituksen esitys ei sisällä ehdotusta Kelan tiedonsaantioikeuden laajentamisesta välttämättömiin henkilö- ja potilastietoihin. Esityksen mukaan (kohta 6) Kelan tiedonsaantioikeuden laajentaminen on käytännössä tarpeellinen sekä opiskelijoiden oikeusturvan varmistamiseksi että Kelan järjestämistehtävän toteuttamisen kannalta. Esityksen valmistelussa ei kuitenkaan ollut mahdollisuutta valmistella ja selvittää kyseistä muutosta riittävällä tavalla.

Pidän tarpeellisena, että tarpeellisten lainsäädännön muutosten valmistelua jatketaan tältäkin osin.

Apulaisoikeusasiamies

Maija Sakslin

Esittelijäneuvos

Heidi Laurila

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.